

در سال ۱۳۰۶ ه. ش. موزه قملی به شکل محدود در یکی از اتاق‌های بزرگ ساختمان قدیم وزارت معارف، در قسمت شمال مدرسه دارالفنون به نام موزه ملی یا موزه معارف برپا شد. سپس در سال ۱۳۱۶ ه. ش. در زمینی به مساحت ۵۵۰۰ مترمربع با زیربنای ۲۷۴۴ مترمربع، ساختمان فعلی موزه افتتاح شد. این ساختمان دارای چندین اتاق در شمال آن برای کادر اداری و یک سالن بزرگ جهت سخنرانی و یک کتابخانه و دو سالن بزرگ در دو طبقه بنا شده است.

این موزه به عنوان موزه مادر و با سابقه‌ترین موزه کشور از رونق بسیار برخوردار است و قصد آن دارد تا در دو بخش دوران باستان یا پیش از اسلام و دوران اسلام به حیات خود ادامه دهد.

ساختمان قدیم موزه به دوران باستان اختصاص دارد و نام آن همان موزه ایران باستان می‌باشد و ساختمان مجاور آن به دوران اسلامی اختصاص دارد. موزه ملی ایران به عنوان موزه مادر، بسیاری از اشیاء باستانی را که در ایران به عناوین مختلف کشف شده به مرور در خود جای داده است. طبقه اول این موزه به نمایش آثار پیش از تاریخ و دوره تاریخی و طبقه دوم به اشیاء و آثار دوره اسلامی اختصاص دارد که هم اکنون با عرضه آثار طلایی و نقره‌ای ادوار مختلف، و تالاری ویژه قرآن‌های خطی به کار خود ادامه می‌دهد.

اندیشه ایجاد کتابخانه موزه ملی ایران جدا از فکر ایجاد موزه ایران باستان نبوده و همزمان با اجرای طرح موزه ایران باستان - در سال ۱۳۰۶ ه. ش. - مکانی جهت کتابخانه، به نام کتابخانه باستان‌شناسی در ساختمان موزه منظور شد. پس از اتمام ساختمان موزه در سال ۱۳۱۶، کتابخانه آن نیز آماده بازدهی شد. این کتابخانه، به عنوان تأمین‌کننده نیاز تحقیقاتی کادر موزه و اداره باستان‌شناسی حیات خود را با حدود ۱۰۰۰ جلد کتاب فارسی و لاتین، که از کتابخانه معارف به عاریت گرفته بود، آغاز کرد.

در سال ۱۳۵۱-۵۲ همزمان با تغییر نام اداره کل باستان‌شناسی به مرکز باستان‌شناسی ایران، این کتابخانه به کتابخانه مرکز باستان‌شناسی تغییر نام یافت. از سال ۶۰ تا ۶۶ کتابخانه مرکز باستان‌شناسی و موزه ایران باستان با دو مسؤول و زیر نظر دو واحد اداره می‌شد که سرانجام با تشکیل سازمان میراث فرهنگی کشور و تغییر نام این مجموعه به موزه ملی ایران به طور کامل تحت نظارت موزه ملی ایران درآمد و از آن پس تحت عنوان کتابخانه موزه ملی ایران خوانده می‌شود.

در طول عمر این کتابخانه، افراد گوناگونی از رجال علمی و فرهنگی کشور چون علی اصغر

نگاهی به کتابخانه موزه ملی ایران

● حسن شاهزاده آرانی
کارشناس کتابداری و اطلاع‌رسانی

است که در ابتدای بخش برای هر یک نام ویژه‌ای در نظر گرفته شده است و به آن‌ها عناوین بیانگری داده شده است که در ادبیات تحقیق شناخته شده‌اند. پس از آن تعریف بیان‌کننده داده‌هایی است که برای شناسایی شاخص ضروری است. مورد بعدی اهداف است که عبارت از معنی و مفهوم هر شاخص در رابطه با سنجش اهداف کتابخانه و نوع کتابخانه، فعالیتهای ویژه یا مجموعه‌هایی که به لحاظ استفاده اشخاص مفید است، روش به معنای راه‌های جمع‌آوری داده‌ها در مورد هر شاخص ذکر شده است و به محاسبه نتایج و مشکلات اشاره دارد و شرایط مؤثر بودن نتایج بیان شده است و اشاره گردیده چنانچه بیش از یک روش مؤثر واقع شود هر کدام جداگانه بیان شده‌اند. در مرحله پایانی تجزیه و تحلیل و ارزیابی راه‌های ممکن توصیف شده و درخصوص نتایج حاصل از استفاده از شاخصها بحث شده است و به علل ویژه مؤثر در پائین بودن اثربخشی اشاره شده و اعمالی را که به افزایش سطح اثربخشی منجر خواهد شد نام می‌برد. در پایان بررسی هر مورد از شاخصهای نامبرده، فهرستی برای مطالعه بیشتر ارائه شده و در آن منابعی با ستاره مشخص شده‌اند و نشان از اهمیت آن موارد در موضوع ذکر شده دارند. استاندارد ایزو (ISO) و سایر دستنامه‌ها و راهنماهای اشاره شده در بخش اول اطلاعات کتابشناختی که به منظور اطلاع بوده است در این فصول نیامده‌اند.

مطالعه دقیق کتاب برای مدیران و کارکنان متخصص کتابخانه‌های دانشگاهی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چه همانگونه که مؤلفان متذکر شده‌اند کتابخانه‌ها به واسطه موقعیت و سازمان خود، اهداف جداگانه و وجوه اشتراک گوناگونی با یکدیگر دارند اما در کل واجد شاخصهایی هستند که در این کتاب ذکر آنها رفته است. به درجه اهمیت هر یک در کتابخانه در ارتباط با اهداف آن می‌توان از فرمول سنجش عملکرد آنها استفاده کرد یا با تغییراتی متناسب با آنچه در هر کتابخانه ضرورت اصلی دارد دستورالعمل جداگانه‌ای تدوین و بر اساس آن سنجش عملکرد آن کتابخانه را به مورد اجرا گذاشت. فایده آگاهی از کم و کاستی‌های موجود در هر کتابخانه یا سطح بالای عملکرد آن از طریق سنجش آن است که موجبات حمایتی سازمانهای ملل را چه در مسایل مادی و چه سایر مسایل برای کتابخانه به همراه دارد.

تهیه این کتاب همانگونه که مؤلفان در مقدمه متذکر شده‌اند کاری است پژوهشی در سطح بین‌المللی که با صرف سالها وقت و تلاش در جهت بنیست آوردن هماهنگی تقریبی و نسبی بین کتابخانه‌های دانشگاهی در کشورهای مختلف صورت گرفته است و رهنمودها و دستورالعملهایی برای سنجش کیفی کار این کتابخانه‌ها فراهم آورده است. مترجم محترم نیز این اثر مفید را با ترجمه روان خود در قالب اصطلاحات کتابداری معمول در اختیار کتابداران کشور قرار داده‌اند که می‌تواند کمک شایانی در جهت بالا بردن سطح کارایی کتابخانه‌های دانشگاهی کشور باشد.

حکمت، دکتر علی فرهمندی، دکتر مهدی بهرامی، محمدتقی مصطفوی، و خانم سلما مقدم در توسعه و تکمیل مجموعه آن کوشیده‌اند.

کتابخانه موزه ملی ایران مهم‌ترین کتابخانه تخصصی کشور ما از نظر تاریخ هنر و باستان‌شناسی ایران و کشورهای مجاور است و منزلتی جهانی دارد. گذشته از ارتباط و همکاری‌های فرهنگی با موسسات علمی و فرهنگی داخلی، با بسیاری از موسسات علمی و تحقیقاتی کشورهای خارجی نیز روابط فرهنگی و تبادل اطلاعات، کتاب، و نشریه دارد و نه تنها پاسخگوی نیازهای تحقیقاتی کادر سازمان میراث فرهنگی کشور است بلکه روزانه بسیاری از محققان و دانشجویان و علاقمندان به رشته‌های باستان‌شناسی و تاریخ هنر را پاسخگو می‌باشد.

کتابخانه تخصصی موزه ملی ایران با هدف تأمین نیازهای پژوهشی بخش‌های موزه ملی ایران و کارشناسان رسمی سازمان میراث فرهنگی (باستان‌شناسان و موزه‌داران بنا شده و براساس قوانین موزه ملی ایران و کتابخانه‌های تخصصی اداره می‌شود. این کتابخانه ۲۷۰ مترمربع زیر بنا دارد که از این مساحت، ۸۰ مترمربع آن سالن مطالعه می‌باشد.

کتابخانه موزه ملی ایران که در محوطه موزه قرار دارد، در نزدیکی پارک شهر در خیابان سی‌تیر، همه روزه مگر پنج شنبه‌ها و جمعه‌ها و تعطیلات رسمی از ساعت ۸/۳۰ الی ۱۵ به روی علاقمندان باز است.

چهار کتابدار در این کتابخانه به انجام وظیفه می‌پردازند که از این میان ۳ نفر آنها دارای مدرک کارشناسی کتابداری هستند و رئیس کتابخانه دارای دو فوق لیسانس در رشته‌های باستان‌شناسی و جغرافیاست که البته دوره‌های عالی آموزش کتابداری را طی کرده است.

بخش‌های کتابخانه

الف - بخش امانت

اعضای اصلی کادر میراث فرهنگی ۵۰۰ پژوهشگر هستند که همگی از اعضای دائمی کتابخانه می‌باشند و اعضاء هیأت علمی دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس .. البته فقط در رشته باستان‌شناسی - نیز می‌توانند به عضویت کتابخانه درآیند. دانشجویان رشته باستان‌شناسی نیز می‌توانند از کتابخانه در روزهای خاصی بهره بگیرند، اما، در صورتی کتاب به آنان امانت داده می‌شود که آن کتاب در سایر کتابخانه‌ها موجود نباشد. اعضای غیر کادر سازمان میراث فرهنگی عضو این کتابخانه که اعضاء وابسته خوانده می‌شوند ۲۰۰ نفر می‌باشند.

حداکثر چهار جلد کتاب به مدت ۱۰ روز به متقاضی امانت داده می‌شود و در صورت لزوم این

مدت قابل تمدید است. و طبق قانون کتابخانه تأخیر در برگرداندن کتاب، موجب خواهد شد متقاضی در امانت گرفتن دوباره محدودیت داشته باشد.

کتاب مرجع و نشریات نایاب حتی برای تکثیر امانت داده نمی‌شوند و طبق قانون این کتابخانه بازدیدکنندگان روزمره موزه به هیچ وجه مجاز به ورود به کتابخانه نیستند.

داشتن برخی محدودیت‌ها در صدور کارت عضویت و امانت منابع و حتی استفاده از کتابخانه به دلیل شرایط خاصی است که کتابخانه دارد. منابع این کتابخانه بسیار مهم و بعضاً بی‌نظیر و نایاب است و علاوه بر این، اطلاعات آن اگر فقط در اختیار نیازمندان و پژوهشگران متمهد قرار نگیرد مورد سوءاستفاده قاچاقچیان اشیاء باستانی و عتیقه قرار خواهد گرفت.

ب - بخش مخزن

۲۰ هزار جلد کتاب دارد که از این تعداد ۶۰۰۰ جلد آن به زبان فارسی و بقیه به زبان‌های دیگر مثل فرانسوی، آلمانی، روسی، انگلیسی و عربی است. در حدود نود درصد مجموعه درباره باستان‌شناسی و تاریخ هنر ایران و ممالک همجوار با زیر مجموعه‌های معماری، سفالگری، فلزکاری، شیشه‌گری، تزیینات معماری، مهر و سکه، استخوان و عاج، اشیاء سنگی، کتیبه‌ها، و موزه‌داری است.

مخزن کتابخانه که به صورت نیمه باز اداره می‌شود دارای منابع اطلاعاتی غیرکتابی چون کاتالوگ‌های اشیاء باستانی، کاتالوگ‌های نمایشگاهی، گزارش‌های حفاری ایران و کشورهای همجوار در مورد محوطه‌های مهم باستان‌شناسی، و نوشته‌هایی در مورد محوطه‌ها و شهرهای تاریخی ایران و نیز دین و مذهب و مردم‌شناسی مرتبط با موضوع باستان‌شناسی است.

ج. بخش نشریات

این بخش از کتابخانه شامل نشریات فارسی و لاتین از سال ۱۸۹۰ تاکنون می‌باشد. هشت نشریه تخصصی فارسی و ۳۰ عنوان نشریه غیرفارسی را کتابخانه مشترک است. این مجلات در مورد معماری و باستان‌شناسی ایران و آثار تاریخی ایران و نیز انواع هنرها می‌باشد. این بخش در کنار سالن مطالعه واقع شده است.

مجلات و سالنامه‌هایی که از طرف دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی تهیه شده‌اند و در مورد باستان‌شناسی خاورمیانه مقاله دارند و یا حاوی نتایج پژوهش‌های باستان‌شناسی هستند، در این محل نگهداری می‌شوند. کلیه نشریات فارسی و لاتین کتابخانه صحافی می‌شوند.

د. بخش مرجع

شاید به نوعی بتوان کلیه کتاب‌های این

کتابخانه را کتاب مرجع دانست اما، آن دسته از کتاب‌هایی که به امانت داده نمی‌شوند و در بخش مرجع واقع شده‌اند ۵ هزار جلد را شامل می‌شوند. برخی از این کتاب‌ها نایاب هستند و فقط در این کتابخانه وجود دارند و از برخی دیگر تنها یک نسخه در کتابخانه موجود می‌باشد که این امر اهمیت و لزوم حفظ این مجموعه را چند برابر می‌کند.

ه. بخش فراهم‌آوری

کتابخانه جهت فراهم‌آوری منابع مورد لزوم با موزه‌های معتبر بین‌المللی در ارتباط است. هم‌چنین از طریق سه کارگزار در آلمان و انگلستان اقدام به تهیه منابع مورد لزوم خود می‌کند. انتخاب کتاب یا مشورت کارشناسان و اهل فن صورت می‌پذیرد. مسوولین کتابخانه سعی دارند تا کلیه کتب مربوط به باستان‌شناسی و موضوع‌های مربوط به آن را که در مورد ایران و کشورهای همجوار چاپ می‌شود خریداری نماید و در این راه از همکاری دانشگاه‌های معتبر بهره می‌گیرند.

بودجه ارزی کتابخانه در سال بین ۱۰ تا ۲۰ هزار دلار و بودجه ریالی آن بین ۴ تا ۶ میلیون ریال است که باتوجه به اهداف و وظایف خطیر کتابخانه در داشتن مجموعه مناسب بسیار ناچیز است.

و. بخش خدمات فنی

سیستم رده‌بندی کتابخانه LC می‌باشد. برگه‌دان لاتین کتابخانه از طریق نویسنده، عنوان، و موضوع قابل بازیابی است اما برگه‌دان فارسی کتابخانه که با عنوان و نویسنده قابل بازیابی است، هنوز تکمیل نشده است. کتابخانه در شرف کامپیوتری شدن می‌باشد و نرم‌افزار کاوش جهت این امر انتخاب و خریداری شده است. به طور کلی این بخش به دلیل داشتن متخصص کتابداری موفق عمل کرده است.

فعالیت‌های جنبی کتابخانه

کتابخانه به برگزاری نمایشگاه کتاب، نمایشگاه نسخه‌های خطی، و آثار کمیاب می‌پردازد و فعالیت‌های جنبی آن بیشتر همگام با اهداف سازمان میراث فرهنگی است. هم‌چنین کتابخانه، کتاب‌شناسی تخصصی در موضوعات مورد توجه کتابخانه منتشر می‌کند.

مشکلات

- کمبود نیروی متخصص
- کمبود فضا
- کمبود بودجه